

Struktura koprskega uradništva v 18. stoletju

DARKO DAROVEC

V primerjavi s srednjeveškim obdobjem tako v Kopru kot v njemu sosednjih mestih nekdanje beneške Istre v 18. stoletju na videz ni prišlo do večjih sprememb v občinski upravi. Nekatere razlike se kažejo v povečanem številu imenovanih oziroma izvoljenih uradnikov, medtem ko večina že v srednjem veku vzpostavljenih mestnih upravnih organov in način volitev le-teh nista bila bistveno drugačna. Vendar je kar precej upravnih funkcij usahnilo, nekatere so se preoblikovale ali združile ali celo na novo oblikovale, tudi na samem vrhu mestne uprave, predvsem pa sta se razvili dve novi komunski socialni ustanovi, ki sta svoje uradnike prav tako črpali izmed članov mestnega sveta. Prva je bila tako imenovani *Fontik*, skladišče žita, s poslanstvom preskrbe prebivalstva z zadostno količino potrebnih žitaric, v Kopru ustanovljena leta 1394, ki sicer tako po svojem izvoru kot zgledu sega še v pozno srednjeveško obdobje, druga, ustanovljena leta 1550, pa je tako imenovana *Monte di Pietà*, zastavljalnica, hranilnica in posojilnica, izvorno prav tako še poznosrednjeveška, vendar po svojih značilnostih in delovanju vsekakor novoveška ustanova (prim. Darovec, 1999a).

Srednjeveška uradniška kontinuiteta z novostmi

Kot še v srednjem veku je seveda na prvem mestu v komunski oblastni strukturi beneški podestat, v Kopru z nazivom podestat in kapitan, izvoljen v beneškem Velikem svetu za dobo šestnajstih mesecev, ki je vrhovni glavar v sodnih, upravnih in vojaških zadevah. Prav tako je beneški Veliki svet vsakokratnemu podestatu imenoval tudi (podestatovega) kancelarja (*cancelliere*). Od strani osrednje beneške oblasti pa je sprva moral za svoje uradovanje imeti soglasje tudi komornik (*cameriere*) istrske deželne fiskalne komore, ki je imela svoj sedež v Kopru že kmalu po beneški osvojitvi leta 1279, od leta 1435 pa je bil komornik izvoljen izmed članov mestnega sveta (STKP, 5, 7, 130-132); v drugi polovici 18. stoletja sta to funkcijo opravljala dva Koprčana, najprej grof Cristoforo Tarsia (Rel., 1752), v zadnjih desetletjih 18. stoletja pa je ta urad že skoraj posebno drugi koprski grof, Francesco Tacco (Rel., 1773, 1784).

Drugi mestni uradniki so bili izvoljeni v koprskem mestnem svetu izmed svojih članov. V nprotju s srednjeveškim obdobjem, ko so najpomembnejšo funkcijo opravljali štirje sodniki (*iudices*), sta vsaj od 17. stoletja dalje najpo-

membnejšo vlogo v – pogojno rečeno – avtonomnem mestnem upravljanju opravljala dva sindika. Potem ko so se sindiki kot redni uradniki pojavili šele v začetku 15. stoletja, so med komunskimi uradniki v beneški Istri doživljali nagel vzpon, postopno po svojih dolžnostih dosegli sodnike ter jih kot pglavitni komunski uradniki od 16. stoletja dalje tudi presegli (STKP, VI/ 11, 12; 1627. 18. apr.: "*Habbiano la precedenza soura tutti, fuor che la Nobiltà Veneta*").

Poleg dveh sindikov so v drugi polovici 18. stoletja vrh komunске uprave sestavljali le še tile uradniki, ki so bili izvoljeni v mestnem Velikem svetu in pri katerih lahko neposredno sledimo kontinuiteti s srednjeveškim obdobjem: štirje sodniki, komunski kancelar, štirje tržni inšpektorji (*iustitiani*) in dva vicedomina (Darovec, 1994, 108-110).

V večini istrskih mest, kjer so poznali ustanovo vicedominov (Koper, Izola, Piran, Pula), so bili le-ti v srednjeveškem obdobju zadolženi tudi za pravno varstvo sprejetih sklepov in določb mestnih oblasti, v novoveškem obdobju pa se v ta namen oblikuje poseben urad, imenovan *Contraditor alle Parti e Conservator alle Leggi*, nekakšen ustavn sodnik. Prav tako so bili vicedomini svoj čas zadolženi tudi za nadzor nad notarskimi tarifami (Darovec, 1994, 106-114), v 18. stoletju pa zasledimo v ta namen v mestnem svetu izvoljene uradnike urada *Regolatori alle Scritture Civili*.

Precej podobna s srednjeveškim mestnim (*superstans interior*) in podeželskim (*superstans exterior*) nadzornikom je bila tudi po zadolžitvah funkcija nadzornika mostov (*Soprastante alli Ponti*), kakor tudi funkcija dveh pooblaščenecv za ceste (*Due Deputati alle Strade*), na katero sta bila za vsak urad imenovana po dva mestna svetnika.

Med komunskimi uradniki, voljenimi v mestnem svetu, pa v 18. stoletju ni več zaslediti pomembne funkcije advokatov, ki so jih v Kopru v 15. stoletju redno volili kar šest po številu. Prav tako ni več dveh cenilcev (*extimatores*), ki sta bila zadolžena za razne cenitve, od živil in izdelkov, premičnin in nepremičnin na dražbah do ocenitve škod in drugega, temveč so za ta opravila zadolženi razni drugi uradi. Najbližje tudi po imenu sta cenilca za podeželje (*Stimadori di Campagna*), vendar so določen del obveznosti, ki so v srednjeveškem obdobju pripadale tržnim inšpektorjem in cenilcem (funkciji sta se že tedaj precej prepletali in dopolnjevali; prim. Darovec, 1994, 178), kasneje prevzeli uradi, kot na primer trije

poverjeniki za meso (*Tre deputati alle carni*), nadzornik za sadje (*Soprastante alli Frutti*), nadzornik za živeže (*Proveditor sopra viveri*), poverjeniki za vino (*Deputati alli Vini*), dva tržna nadinspektorja (*Due Sopragiusticieri*), poverjeniki za olje, sir in masti (*Deputati alle mascetarie*) in poverjeniki za rente (*Deputati alle rendite*). Tudi srednjeveški komunski nadzorniki (*proveditorum communis*) so v 18. stoletju razpoznavni v nekaterih drugih uradih, nedvomno so jim najbližji tako imenovani *Proveditori sopra Monasteri* in *Proveditori alla Fabrica*, vsekakor pa so izjemno pomembno vlogo z nazivom nadzornikov v novoveškem obdobju prevzeli tako imenovani *Proveditori alla Sanità* in kasneje še njim pridružen poseben in večkrat le priložnostni urad *Aggiunti alla Sanità*,¹ ki so bili zadolženi za zdravstveno-preventivno skrb prebivalstva, oblikovali pa so se v vsej beneški državi kot temeljni organi za organizacijo zdravstvene službe in preprečevanje razširjanja raznih bolezenskih epidemij.

Tudi sicer so raznim organom večkrat po potrebi imenovali še pomožne uradnike, tako so denimo šestim svetovalcem sindikov (*Consultori*), ki so bili očitno izvoljeni kar za dobo štirih let (M/566, f. 159 in 204), leta 1790 imenovali še novih pet (*Consultori Provisionali*), s pojasnilom, da so redularno izvoljeni bolni ali odsotni, zato naj sindika ne bi mogla veljavno sklepati (M/566, f. 218). Prav tako priložnostni funkciji sta bila dva Sufragana, izvoljena septembra 1786 (M/566, f. 165), pomembna pa je bila vsekakor funkcija koprškega poslanca v Benetkah (*Nunzio stabile residente in Venezia*), ki naj bi pri osrednjih beneških oblasteh skrbel za interese koprškega komun. Sprva je to dolžnost sporadično opravljal eden od koprških sindikov, 22. avgusta 1790 pa so v koprškem Velikem svetu na to mesto izvolili posebnega uradnika (M/566, f. 207/8 in 218/9).

Nekatere funkcije so bile vezane tudi na doživljenjsko dobo ali do prostovoljnega odstopa posameznega uradnika; taka je bila dolžnost komunskega glasnika (*precones*), skrbnika za mestno fontano na Trgu Muda (*Deputato alla Fontana*), mnogokrat se je v praksi ta običaj uveljavil tudi za komunskega zdravnika (*chirurgo*), čeprav ga je moral mestni svet vsaj formalno potrjevati vsaki dve leti (prim. Corbanese, 1987, 426/7), do leta 1670 pa je bila doživljenjska tudi funkcija koprškega Kapitana Slovanov (*Capitaneus Sclavorum* ali *Capitano de Schiavi*), ko ga od tedaj kot enega najpomembnejših komunskih uradnikov vsako leto volijo izmed članov koprškega Velikega sveta (prim. Darovec, 2001).

Posebno vlogo v komunski upravi je še s srednjeveško tradicijo imel Žitni kolegij (*Collegio di Biave*), ki ga je v Kopru poleg podestata in kapitana kot predsednika sestavljalo še dvanajst

članov, in sicer oba sindika, vsi štirje sodniki ter še šest članov, izvoljenih iz vrst mestnega plemstva. To je pravzaprav tisti organ, ki se ga v splošnih predstavitvah delovanja uprav srednjeveških mest z antično tradicijo največkrat označuje s terminom *Mali svet*, seveda v primerjavi z Velikim svetom (*Maggior Consiglio*), ki je dejansko deloval kot zakonodajna oblast v vseh omenjenih mestih, medtem ko Malega sveta s tem poimenovanjem ponekod sploh ni v dokumentih, ali pa ga zasledimo le redko. Žitni kolegij, ki ga poznajo v vseh beneških istrskih mestih oziroma trgih (trga sta bila npr. Izola in Piran, medtem ko je imel Koper status mesta, ker je bil sedež škofije) z lokalno samoupravo, je bil torej izvršilni organ, Magistrat oziroma apelacijsko sodišče, v Kopru ustanovljeno leta 1584, pa najvišji sodni organ v deželi. Vsem trem, zakonodajni, izvršilni in sodni oblasti je načeloval beneški podestat, koprski podestat in kapitan pa je bil torej vrhovni sodnik v deželi (prim. Darovec, 1997; 2000b, 123-125).

Žitni kolegij je bil poleg osnovne in izvirne zadolžitve preskrbe prebivalcev komun za živili zadolžen še za delovanje drugih komunskih služb, predvsem pa za izvolitev uradnikov in predlaganje le-teh v potrditev mestnemu Velikemu svetu za obe osrednji komunski ustanovi, Fontik in *Monte di Pietà*.

Tako v spodnji tabeli, ki prinaša spisek koprških komunskih uradnikov, izvoljenih v Velikem svetu med letoma 1786 in 1790, poleg naštetih zasledimo še druge uradnike teh dveh ustanov, toda ker je prav za obdobje ob koncu 18. stoletja značilno, da so na številnih področjih uradništva nastajali raznovrstni problemi, ki bodo ponazorjeni tudi v nadaljevanju, v tabeli navedeni še zdaleč niso vsi uradniki teh dveh ustanov. V poseben sklop pa bi sodili še uradniki leta 1771 ustanovljenega Direktorija za reinvesticijo premoženja cerkvenih in ubožnih ustanov iz naslova donacij (*Offizio Direttorio ad Pias Causas*), ko so vse finančne operacije v beneški Istri s tem v zvezi morale potekati prek koprškega *Monte di Pietà* (APP, 44/c; prim. Darovec, 1999a, 490/1).

Tabela v prvem delu prikazuje tudi vrstni red po pomembnosti posameznih uradnikov, kot so jih vsakokrat volili v mestnem svetu, število uradnikov v posameznem uradu ter obdobje, za katero so bili izvoljeni. Ob tem je treba poudariti, da večina ni smela zasedati še kake druge funkcije v času uradovanja v posameznem uradu, ter da je bila vsaka funkcija še pogojena s t. i. kontumacem, torej z obdobjem, ko ista oseba ni smela zasedati iste funkcije, to pa je bila praviloma dvakratna doba trajanja posamezne funkcije.

Najkrajša doba uradovanja je bila štiri mesece, najdaljša pa do štirih let. Za dolžnosti, ki so jih volili vsake štiri mesece (praviloma aprila, avgusta in decembra), se v zapisnikih mestnega sveta vselej pojavljajo tudi zaporedne številke od

¹ Tako 9. 7. 1789 imenujejo v mestnem svetu še tri dodatne člane urada *Proveditori alla Sanità*, ker je tedaj v Movražu izbruhnila epidemija goveje kuge (M/566, f. 193).

1 do 14 pri posameznih uradih, kar še tedaj nakazuje, da so bile to regularne funkcije, izvirajoče še iz srednjeveškega obdobja; le pod zaporedno številko 14 se izmenjujejo volitve vicedominov in nadzornika za sadje (*Soprastante alli frutti*), s tem da je zadnji izvoljen enkrat na leto v aprilu, vicedomina pa eden avgusta, drugi decembra, tako da uradnika na tej leto dni trajajoči funkciji svojega položaja ne zasedeta hkrati in s tem ne trpi kontinuiteta v uradovanju. Tem sledijo drugi prej omenjeni uradniki. Kaže še omeniti, da sta bila v urad sodnikov za presojo povzročiteljev (praviloma poljske) škode (*Giudici alli Danni dati*) izvoljena dva izmed štirih sodnikov, načelno kak mesec dni po izvolitvi za sodnike (prim. M/566, f. 158-220).

Tabela: koprski uradniki, voljeni ali imenovani v Velikem svetu od 18. 4. 1786 do 22. 12. 1790 (M/566, f. 158-220).

funkcija - urad	število uradnikov	doba uradovanja
Sindici	2	1 leto
Contraditor alle Parti e Conservator alle Leggi	1	1 leto
Cancellier del Sindacato	1	1 leto
Capitano de Schiavi	1	1 leto
Proveditori al Fontaco	3	4 mesece
Proveditori alla Sanità	3	4 mesece
Tre deputati alle carni	3	1 leto
Giudici (1-2-3-4)	4	4 mesece
Cancellier di Comun (5)	1	4 mesece
Soprastante alli Ponti (6-7)	2	4 mesece
Stimadori di Campagna (8-9)	2	4 mesece
Giustizieri (10-11-12-13)	4	4 mesece
Soprastante alli Frutti (14)	1	1 leto
Vicedomino (14)	2	1 leto
Giudici alli Danni dati	2	4 mesece
Consultori	6	4 leta
Consultori Provisionali	5	priložnostna določi
Proveditori alla Fabrica	2	podestat
Proveditori sopra Monasteri	2	določi podestat
Proveditor sopra viveri	2	4 mesece
Proveditor sconto in Fontaco	1	4 mesece
Fonticaro di Farina	1	1 leto
Cassiero di Formento in Fontaco	1	1 leto
Massaro di S. Monte	1	2 leti
Presidente del S. Monte	1	1 leto
Cancellier della Deput. ^{ne} ad Pias Causas nell'Officio Direttorio	1	1 leto
Avocato Fiscale nell'Officio Direttorio ad Pias Causas	1	1 leto
Due Deputati alle Strade	2	neomejeno
Deputato alla Fontana	1	neomejeno
Deputati alle mascetarie	6	3 leta
Deputati alle rendite	3	3 leta
Deputati alli Vini	3	3 leta
Regolatori alle Scritture Civili	2	2 leti
Chirurgo	1	2 leti
Sufragani	2	priložnostna
Due Sopragiusticieri	2	1 leto
Aggiunti alla Sanità	3	priložnostna
Nunzio stabile residente in Venezia	1	1 leto

Od naštetih poglavitnih uradnikov, voljenih v mestnem svetu, le za opravljanje dolžnosti mestnega glasnika, skrbnika za mestno fontano ter za fontikarja za moko (*Fonticaro di Farina*) v mestnem Fontiku ni bilo obvezno, da je iz vrst mestnega plemstva; za zadnjega je to veljalo šele po odloku beneškega senata iz leta 1760 (M/566, f. 162). Prav tako je zanimivo, da so ob ustanovitvi druge pomembne mestne finančno-socialne ustanove, *Monte di Pietà* leta 1550, zbornico te zastavljalnice, hranilnice in posojilnice sestavljali štirje predstavniki meščanov in štirje iz vrst ljudstva, kot je to določal prvi člen statuta (M/1146), kar pa se kasneje ob ponovni ustanovitvi zastavljalnice leta 1608 ni zgodilo, kakor tudi ne ob ustanovitvi zastavljalnice v Piranu leta 1634, saj so vse funkcije prevzeli predstavniki mestnega plemstva.

Prav za Piran pa je od vseh istrskih mest morda najznačilneje, da so si že zgodaj, vsaj od 16. stoletja dalje, premožnejši predstavniki iz vrst ljudstva prizadevali odločilneje vstopati in odločati pri upravljanju mesta in zasedanju uradniških položajev, vendar jim to do konca Beneške republike razen redkih izjem pri manj pomembnih funkcijah ni uspelo (prim. Pahor, 1972).

Medtem ko je Piran veljal za eno po dohodkih iz raznih dejavnosti najbogatejših istrskih mest (prim. Darovec, 2000a, 49-50) in so bili prav zato Pirančani še najbolj občutljivi do mestnih finančnih ustanov, pa so v Kopru kot osrednjem upravnem mestu v Istri predstavniki ljudstva v drugi polovici 18. stoletja merili kar na mesto sindika. Pred letom 1770 se je namreč vnel pravicati spor med mestnim plemstvom in pomembnejšimi predstavniki ljudstva, ki so zahtevali, da bi enega izmed dveh sindikov izvolili iz njihovih vrst, saj so se zaradi raznih gospodarskih dejavnosti po ekonomski lestvici povzpeli, po njihovem mnenju pa niso bili deležni temu ustrezne politične moči. Ta konflikt, ki je bil zaradi sprememljenih ekonomsko-socialnih razmer seveda bolj ali manj značilen za skoraj vse tedanje evropske dežele, se je z razsodbo beneškega senata leta 1770 končal neugodno za predstavnike koprškega ljudstva (Nobili, 1770), je pa poleg preživetosti tedanjega sistema po eni strani opozarjal tudi na številne malverzacije vladajočega sloja, po drugi pa na še ne dovolj konsistentno in zainteresirano nastopanje širših ljudskih množic ali njihovih predstavnikov pri svojem uveljavljanju.

Morda to še najbolje ponazarja prav delovanje uradniškega aparata ene osrednjih mestnih finančno-socialnih ustanov, koprškega Monte di Pietà.

Uradniki koprškega *Monte di Pietà* in pojavi korupcije

Teža stroškov za plačevanje številnega uradniškega osebja v zastavljalnici, ki ga ne morejo

izplačevati iz zaslužka od obresti, se je kot zavirajoča za nadaljnji razvoj pokazala že leta 1676, ko je senat 23. marca z odlokom določil zmanjšanje števila uradnikov (prim. SSS, 29, 1758). Tedaj so izbirali le še enega predsednika, funkcije sprejemnih (*Cassiere all'impegnar*) in izplačilnih blagajnikov (*Cassiere al scuoder*) za obe blagajni, torej za blagajno za zastavke v zlatnini in srebrnini (*Cassa degli ori*) ter blagajno za druge premičnine (*Cassa de mobili*), pa združili, tako da sta bila v zastavljalnici le dva blagajnika (prim. M/570, 116-120). Od tedaj dalje so najprej v zbornici zastavljalnice za vsako voljeno funkcijo uradnika, to je vsakega predsednika, blagajnika za premičnine, blagajnika za zlatnino, zakladnika (*depositario*) in knjigovodjo (*Rasonato*), izvolili po dva kandidata, izmed katerih je mestni Veliki svet izvolil po enega uslužbenca, predsednika in zakladnika za štiri mesece z osemmesečnim kontumacem, druge pa praviloma za eno leto z dvoletnim kontumacem, vendar se je v praksi večkrat dogajalo, da so zlasti blagajniki za premičnine ostajali na svojih položajih tudi po več let zapored, kar se je dogajalo tudi v predhodnih ter nadaljnjih obdobjih.

Tedanji blagajnik za premičnine Pietro Paulo Sereni, ki je že opravljal obe funkciji, sprejemno in izplačilno, pa je bil v smislu dolžnosti nekdanjega upravnika (*massaro*) zadolžen še za redno odpiranje in zapiranje poslopja zastavljalnice. Da bi ga razbremenili nekaterih dolžnosti, "saj jih je že tako opravljal veliko", so davek na njegovo plačo v višini treh dukatov preusmerili za plačilo posebnega vratarja (*Portiero*). Tako so namestili Nazaria Albertinija, ki je imel dolžnost vsak delovni dan odklepati in zaklepati vrata zastavljalnice, vsake štiri mesece pa je za svoje opravilo prejemal po en dukat (M/570, 80). Pri tem blagajniku pa je zanimivo, da gre za isto osebo, ki je že leta 1665 storila prekršek na dolžnosti izplačilnega upravnika in bila dolžna zastavljalnici 28.331 lir in 7 soldov. Glede na tedanjo zakonodajo bi moral dolžni znesek poravnati, če naj bi ponovno opravljal to funkcijo tudi leta 1676, toda v spisku dolžnikov zastavljalnice ga še leta 1786 zasledimo z dolgom v višini 5.848 lir in 6 soldov (SSS, 30). Morda niti ni toliko pomembno, ali gre pri njem za še neporavnani dolg iz leta 1665 ali za na novo ustvarjeni dolg pri ponovnem opravljanju dolžnosti, kot pa dejstvo, da so mu kljub tako velikemu prekršku zaupali zasesti funkcijo, na kateri se enkrat že ni izkazal, zato verjetno v tem in drugih podobnih primerih ni šlo toliko za zaupanje, kot bolj za vpliv in moč posameznikov v oligarhični lokalni skupnosti. V omenjenem spisku 33 dolžnikov iz leta 1786, ki jih navajajo še leta 1794 tako po posameznikih kot v skupni bilanci stroškov poslovanja zastavljalnice, so večinoma navedeni nekdanji uslužbenci zastavljalnice, in sicer od leta 1656 pa vse do leta 1754,

njihov skupni dolg je znašal 60.692 lir 15 soldov in 6 denaričev, med dolžniki pa je vsekakor prednjačil Francesco Maria Gavardo, ki je bil blagajnik za premičnine v letu 1750 z dolgom v višini 11.567 lir (SSS, 30).

Še korenitejša sprememba v številu uslužbencev koprške zastavljalnice in hranilnice je bila okoli leta 1764, ko so združili dolžnosti obeh blagajnikov v eno funkcijo, ponovno imenovano upravnik (*Massaro ossia Cassiere agli ori e mobili*), poleg njega pa sta bila na plačilni listi zastavljalnice le še en predsednik in zakladnik (*depositario*) (M/572, 204). Ukrep je uvedel beneški urad za "preprečevanje nepotrebnih izdatkov", kot bi se lahko v prosti interpretaciji glasil naziv *Magistrato de Scansadori alle spese superflue*. Urad je bil ustanovljen leta 1756, beneški senat pa ga je 14. avgusta 1754 postavil za osrednji organ za nadzor nad delovanjem ustanov *Monte di Pietà* v Beneški republiki, zato je arhiv te institucije tudi neprecenljiv zgodovinski vir za preučevanje pričujoče problematike (Vodnik, 1994, 949).

Leta 1757 so namreč tako v zastavljalnici kot v fontiku odkrili številne nepravilnosti in zlorabe uradnikov, ki so se dogajale že več kot deset let, kot to ugotavlja knjigovodja oziroma revizor (*Ragionato con giuramento*) Zuanne Gasparotti v svojem dolgem in natančnem poročilu z dne 4. januarja 1758 (SSS, 29). Poglavitni vzrok temu sta bili vsaj v zastavljalnici dve blagajni in dva blagajnika, ki sta si po potrebi prenašala zneske za zastavke iz ene v drugo blagajno, tako da je bil saldo navidezno vselej v najlepšem redu, dejansko pa so bile razlike iz leta v leto tudi v višini prek 2.000 lir na račun ene ali druge blagajne, ki so si jih očitno blagajniki kar prisvajali. Po odkritju teh nečednosti so nekateri zbežali, za njimi pa so izdali 25. 2. 1757 (m. v.) tiralico, ki so jo poslali tudi avstrijskemu ambasadorju, saj so domnevali, da so se zatekli prav v njihovo državo. Tiralica je bila izdana za prebežnike, ki naj bi zlorabljali v zastavljalnici in fontiku; to so bili Zulian Corte in Pietro Paulo Corte, Ottavio Vida in Francesco Ingaldeo (SSS, 29). Pri tem pa je zanimivo, da je le eden izmed njih v obdobju od leta 1753 do leta 1757 opravljal dolžnosti blagajnika katere od dveh blagajn, saj sta bila prva dva večkrat le poroka tako blagajnikom za zlatnino kot tudi blagajnikom za druge premičnine. Ottavio Vida je bil v navedenem času dvakrat predsednik, v letu 1757 pa vse do 3. februarja 1758 je bil tudi blagajnik za zlatnino. Poleg primanjkljaja v blagajni v višini 485 lir in 2 soldov so mu očitali zlasti neizpolnjevanje predpisa, da mora ob vsakem koncu tedna ves denar iz svoje blagajne oddati zakladniku, tako pa ga je zadrževal pri sebi. Podobno so Francescu Ingaldeu kot velik prekršek navedli neizpolnjevanje dolžnosti sodnega nadzornika (*sopra Giustiziero*), za kar je bil izvoljen v mestnem svetu avgusta 1756 (M/572,188), saj naj ne bi

pregledoval in podpisoval ne dnevnika (*Giornale*) ne zvezka (*Quaderno*) zastavljalnice (SSS, 30).

V obdobju revizije delovanja zastavljalnice je bil *monte* skoraj celo leto 1758 zaprt, revizor Zuanne Gasparotti pa je ugotovil primanjkljaj v višini 10.853 lir in 17 soldov, in sicer iz blagajne za zlatnino, ki so jo v tem času vodili blagajniki Verzo Verzi, Nazario Corte, Giampaolo Zarotti, Antonio Vecelli in Ottavio Vida za 9.300 lir in 18 soldov, v blagajni premičnin pod upravljanjem Alvisa Lugnana, Zuanna Vittorija, Alvisa Gavarda in Giampaola Zarottija pa je bilo 1.552 lir in 19 soldov primanjkljaja. Med navedenimi je poleg Ottavia Vide le še Nazario Corte 1. marca 1759 zbežal, verjetno zaradi res največjega dolga v višini 4.023 lir in 11 soldov, ki ga je "pridelal" leta 1754 kot blagajnik za zlatnino (SSS, 29; 30).

Verjetno so se tudi na podlagi teh dogodkov nato odločili za nastavitev enega samega blagajnika oziroma po novem zopet upravnika (*massaro*), ki naj bi bil odgovoren za celotno poslovanje z zastavki, kar naj bi omogočalo na eni strani večjo preglednost poslovanja, na drugi pa manjše stroške upravljanja. Tudi v Piranu leta 1772 zaseda službo upravnika zastavljalnice le Giacomo Schiavuzzi (SSS, 83), medtem ko sta v Rovinju še leta 1788 dva upravnika, Antonio Basilico in Giuseppe Costantini (SSS, 29).

Beneški urad *Scansadorjev* pa je od izvoljenih uradnikov vedno odločneje zahteval izpolnjevanje obveznosti, zlasti glede ustreznih poroštev, ki so dosegala že velike zneske, večinoma v nepremičninah. Ob izvolitvi Pietra Paola Serenija leta 1763 za zakladnika koprške zastavljalnice, ki očitno nadaljuje tradicijo službovanja svojega istoimenskega predhodnika iz 17. stoletja, je že opaziti učinek odloka *Scansadorjev* z dne 16. marca 1763, ko 17. in 19. aprila od njegovih porokov, Giovannija Ambrosia de Bellija, Nazaria Serenija, Francesca Serenija in Cattarine Sereni, zahtevajo konkretna dokazila za jamstvo njihovega premoženja, in sicer v testamentih, beležkah, zapisih, in to v roku treh dni. V naslednjih dneh tudi žitna zbornica zavrne njegova poročta ter zahteva v roku treh dni nova. Ko so Pietra Paola Serenija le potrdili, tako v zbornici zastavljalnice kot tudi v Velikem svetu, pa je nastopil še ustavni sodnik (*Contraditor alle Parti e Conservator delle Leggi*) Antonio Gavardo, ki je pregledal vso dokumentacijo in znova opazil nepravilnosti. Gradivo je posredoval uradu *Scansadorjev* in ti so sklenili, da morajo dati funkcijo drugi osebi z ustreznimi poroštvii. Poleg tega pa ta urad v naslednjem letu pokara upravo zastavljalnice, da vse prevečkrat dovoli, da se na dolžnosti predsednika in upravnika izmenjujejo ene in iste osebe, "oziroma zasedata predolgo časa mesto vršilca dolžnosti (*con titolo di provisionalità*), zato bo potrebno izvoliti nove ljudi na te položaje" (M/572, 203-209).

Želja oziroma zahteva *Scansadorjev* pa v koprskem primeru očitno ni bila ravno uresničljiva. Konec leta 1765 je bil *monte* celo nekaj časa zaprt, ker po teh pogojih niso mogli izvoliti upravnika, "kar je v veliko škodo temu ubogemu prebivalstvu, saj si gredo v svojo škodo kam drugam sposojat, zato naj v zbornici in nato še v mestnem svetu izberejo nekoga primernega izmed *Popolarov*", naročajo *Scansadorji* 14. januarja 1766. Že naslednji dan med kandidati zbornice za to funkcijo nastopajo Valentin Orlandini, Niccoletto Maniago in Antonio Vidacovich, prva dva izberejo za kandidata v izvolitev v mestnem svetu, kjer izvolijo prvega. Valentin Orlandini se sprva na veliko zahvaljuje za podeljeno čast opravljanja tako pomembne funkcije, kot je upravnik zastavljalnice (*Massaro ossia Cassiere agli ori e mobili*), ki da si je ne zasluži, toda zaradi svojih obveznosti, ki jih ima kot trgovec, pravi, da ne more sprejeti dolžnosti, ker da je za tako dolžnost poleg znanja in izkušenosti potrebna tudi oseba, ki ni zaposlena (*disocupata*), on pa da ima precej dela s svojo trgovino (*Professione del Trafico*; drugič: *del Ordine Mercantile*). Nato pa le sprejme, pravi, v imenu splošne dobrobiti (*Bene Universale*) za mesto in pozdravlja odločitev, da so izbrali nekoga izmed *Popolarov* (temu pravijo eksperiment), vendar pa da ne more opravljati dolžnosti za ves čas enega, temveč le za pol leta. Predlaga dva poroka (že prej je opaziti, da zadoščata dva poroka in ne več po štiri, kot neposredno po sprejemu odloka *Scansadorjev*), Antonia Pellegrina in Nicolôja Maniaga, torej konkurenta za to službo (M/572, 220-221).

Avgusta tega leta že volijo novega upravnika iz vrst mestnega plemstva, tokrat brez zapletov. Verjetno je ta ukrep strnil vrste mestnega plemstva, saj je to tudi obdobje, ko so začeli vplivnejši predstavniki iz vrst "ljudstva" zahtevati zase večje pravice tudi pri odločanju. V Piranu so podobni primeri znani že s konca 16. stoletja, spodbujeni pa so bili prav zaradi slabega vodenja mestnih javnih ustanov, tedaj predvsem fontika (prim. Pahor, 1972). Skoraj dve stoletji kasneje v Kopru sicer ne kaže, da bi se vplivnejši oziroma bogatejši predstavniki "navadnih" prebivalcev preveč potegovali za zagotovljene službe v mestnih javnih ustanovah, temveč bolj za razdelitev same oblasti, saj so zahtevali, kot rečeno, da bi bila dva sindika iz njihovih vrst (Nobili, 1770). V ozadju prizadevanj vplivnejših "navadnih" prebivalcev pa so bile brez dvoma želje za doseg drugih privilegijev ter zlasti za sprejem med mestno plemstvo, saj se to v Kopru ni dogodilo od leta 1677, ko so v vrste mestnih prvakov sprejeli družino Polesini (Nobili, 1770, 52). Vendar koprski *popolari* v svojih prizadevanjih tedaj niso uspeli, kajti beneški senat je po burnih razpravah in tožbah razsodil v korist mestnega plemstva in tako zavrnil možnost, da bi bila dva sindika iz vrst ljudstva (SM, 1770. 24. 1. m. v.;

prim. Nobili, 1770), šele leta 1800 pa je bil Francesco Filippo de Roth po skoraj 130 letih prvi na novo sprejeti član koprškega plemstva (Venturini, 1903, 110).

Trmasto vztrajanje koprskih plemenitašev pri privilegijih pridobljenih v preteklosti, je poleg visokih poroštev po nalogu *Scansadorjev* dodatno zoževalo izbor kandidatov za opravljanje ključnih funkcij v javnih ustanovah. Zasedanje teh služb je za nekatere postalo koristno še zlasti po ustanovitvi Direktorija za reinvesticije premoženja cerkvenih in ubožnih ustanov leta 1771, ki je omogočil večji pretok kapitala prek koprške zastavljalnice (APP, 44/c). To pa je še bolj privedlo do še večje koncentracije opravljanja nekaterih služb v rokah le nekaterih posameznikov, ki so si, če so pošteno opravljali svoje naloge, zaslužili tako priznanja kot povišanja dohodka, v nasprotnem pa so si nekateri postregli kar sami. Tak primer je bil z zakladnikom Eliom Belgramonijem, ki je bil na to funkcijo izvoljen aprila 1772, mandat mu je potekel aprila naslednje leto (M/572, 236), šele 15. maja pa so v njegovi blagajni opazili primanjkljaj v višini 26.089 lir (SSS, 30, 20, 22). Čeprav dosegljivi dokumenti o dogodku ne pričajo natančno, lahko na podlagi kasnejših zapisov sklepamo, da je šlo za pravo krajo (*furto*) premoženja zastavljalnice (SSS, 29, 1776).

Po tem dogodku je bila zastavljalnica spet več mesecev zaprta, dokler ni po številnih brezuspešnih volitvah kandidatov, tudi iz vrst *popolarov*, dolžnosti upravnika zasedel Almerico Gavardo. Ta je bil na tej funkciji kar deset let, saj jim nikakor ni uspelo, ali pa niso hoteli izvoliti novega upravnika. Leta 1783 zaradi boleznih Gavarda le izvolijo za upravnika Nazaria Serena, ki je dotlej več let opravljal dolžnosti zakladnika, vse do leta 1787 pa je bil upravnik. Tedaj za upravnika izvolijo Agostina Bruttija, Nazario Sereni pa zasede funkcijo predsednika. Tudi ko so leta 1789 že izvolili Antonia Schera za upravnika iz vrst *popolarov*, ponovno skladno z naročili *Scansadorjev*, ki so se sklicevali na odlok iz leta 1766, da ko ne morejo dobiti upravnika iz vrst plemičev, naj ga z javnim razglasom izberejo iz vrst *popolarov*, je zaradi neustreznih poroštev ostal na dolžnosti Agostino Brutti, kar se je dogodilo tudi po kandidaturi Antonia Schipizza leta 1790.

Ko 30. septembra 1793 urad *Scansadorjev* sprejme sklep, da morata tako upravnik kot zakladnik ob nastopu funkcije položiti porošstva v višini 5000 dukatov, ter potrdi pravila za nove uradnike v zastavljalnici, in sicer za sprejemnika zastavkov (*Cattapegni*) in pomočnika oziroma pisarja (*Assistente ossia Scrivano*), ki ju za 300 lir letne plače predlaga upravnik zastavljalnice, potrdi pa mestni svet, si na novo izvoljeni upravnik Bonifacio Sereni že naslednje leto izbere za pisarja Nazaria Serena, za sprejemnika zastavkov pa Ivana Valentiča (Zuanne Valen-

tich), ki je vse od leta 1776 pri zastavljalnici opravljal dolžnosti cenilca (M/572, 3-38; SSS, 29).

Zgodba se od tu dalje zopet ponavlja. Nedvomno tudi zaradi še višjih poroštev že leta 1795 ne morejo izvoliti ne novega upravnika ne zakladnika. Po več poskusih, tudi ko so izmed petnajstih kandidatov iz vrst *popolarov* 30. avgusta 1795 izvolili Gio. Maria Carbonarja za upravnika, pa je ta funkcijo zavrnil, češ da je s trgovino že nekaj časa dobro preskrbljen ("*...già da qualche tempo assicurato all'azienda di un negozio Mercantile in questa città...*") in da bi mu ta plača le malo prinašala, so *Scansadorji* predlagali, naj znova pridobijo nekdanjega upravnika Bonifacia Serenija, "da bodo vsaj shranjene zastavke lahko nekako rešili". Pismo *Scansadorjev* s tem v zvezi precej razkriva ozadje nezmožnosti delovanja ustanove, saj naj bi temu botrovalo premajhno plačilo za opravljanje funkcij in jih zato nihče noče opravljati, pa čeprav gre za pomembno ustanovo. Svoje razmišljanje pa sklenejo tako, da svetujejo v čim krajšem času pripravo programa za oživitvev ustanove, ali pa naj ustanova zamre. Nato se koprski mestni svet ob navzočnosti 132 članov 27. decembra 1795 sestane in po obširnejšem uvodu od leta 1550 dalje sprejmejo to reformo:

- da v skladu z odlokom iz leta 1628, potrjenim 1629, upravnik opravlja dolžnost 2 leti, s tem, da vsako leto poda obračun;

- poleg sedanjega honorarja (samo) 230 dukatov na leto (= 1426 lir) naj upravnik dobi še 450 lir na koncu vsakega leta, poleg tega pa še 1 sold od vsake *bolete* za zastavljene in odkupljene zastavke, o tem pa mora vsakih 6 mesecev predati obračun.

Scansadori so šele 6. junija 1796 potrdili ta sklep, potem ko je bila vse od januarja zastavljalnica zaprta, vendar dodajajo, naj ta sklep za upravnika velja le začasno, za obdobje delovanja enega upravnika, vsako *boletto* od prejetih in oddanih zastavkov pa mora podpisati še ustavobranitelj (*Conservatore alle Leggi*). Že 26. junija je bil za upravnika izvoljen Bortolo de Rin, konec leta markiz Orazio Gravisi za zakladnika, 17. aprila pa je zadnji predsednik zastavljalnice pod beneško oblastjo postal grof Agostino Brutti (M/572, 41-45).

Tako je koprsko plemstvo s svojimi najvidnejšimi predstavniki znova zasedlo tedaj že dobro plačane službe, po enakem postopku in s podobnimi zapleti pa so izbirali in volili uradnike zastavljalnice tudi pod avstrijsko nadoblastjo, le da je mestnemu svetu namesto dotedanjega podestata in kapitana predsedoval cesarsko-kraljevi predstavnik drugostopenjskega sodišča (npr.: *Radunato lo Sp. Mag.r Consiglio more solito nella Sala del Palazzo Pret.o ove con l'intervento dell'Inclito Ces.o Reg.o Prov[isori].o Tribunale di 2.da istanza Politico, ed Economico si numerata n.o 133*) (M/572, 46).

Sklep

Skrb zbujajoči dejavniki depopulacije (prim. Darovec, 1999a) so v Istri poleg beneške omejevalne gospodarske politike, upada beneške gospodarske moči in avstrijskega gospodarskega prodora prek tržaškega, pa tudi reškega pristanišča (prim. Darovec, 2000a) vsekakor vplivali na to, da se mesta niso razvijala v moderna kapitalistična mesta, kot se je to dogajalo na Zahodu, zlasti v Italiji od 14. do 18. stoletja; čeprav je v nekaterih mestih nastajala "interiorizacija" kot nasprotje med mestnimi četrtmi, ki na ravni mesta posredno reprezentirajo družbeno segregacijo, se je temeljni konflikt ohranjal na ravni mesta in podeželja.² Tako se je socialni status šele v povezavi z okoljem, kjer je posameznik živel, in s sprejemom kulturnih vzorcev določnega etničnega elementa prelevil v to temeljno nasprotje, ki sprva ni imelo znakov etničnih, temveč bolj socialnoekonomskih kot političnih konfliktov. Le-ti namreč niso potekali med izrazito ekonomsko nasprotnimi sloji, ampak bolj med mestnimi plemiči in ekonomsko premožnimi meščani oziroma mestnimi prebivalci (*popolari*), ki so bili nezadovoljni nad privilegiranim položajem mestnih plemičev. Ti so poleg oprostitev prenekaterih davčnih in delovnih obveznosti skoraj izključno zasedali še vse službe v mestnih upravno-političnih in finančnih ustanovah z razmeroma visokimi dohodki, ki sicer niso omogočali bogatenja, so pa zato zagotavljali dokajšnjo socialno in ekonomsko varnost ter ugled, kolikor seveda ni nastajalo do raznih finančnih in političnih malverzacij, goljufij in kraj občinskega in cerkvenega premoženja, raznih finančnih fondov, še posebno denarja fontikov, zastavljalnic (*Monte di Pietà*) in bratovščin, kar se ni redko dogajalo tudi v drugih krajih tedanje Beneške republike (prim. Ventura, 1964, 375-473). Prav te okoliščine so največkrat povzročale spore in nemire, saj so se tako prebivalci mest kot tudi podeželja počutili ogoljufane na področjih zagotavljanja kolikor tolikšne socialne varnosti, za katero so si zelo prizadevali in čemur so bile pravzaprav namenjene te ustanove. Tako so predstavniki ljudstva poleg zahtev po zagotavljanju pravnega reda v teh ustanovah izražali še politične zahteve po vključevanju v upravljanje mestnih struktur, to pa jim je ponekod bolj, drugod pa manj uspelo.

Če izvzamemo nekaj manjših fizičnih obračunov v Piranu in Rovinju, so se vsi ti spori reševali večinoma po rednih legalnih sodnih

procesih in v dolgotrajnih postopkih pred različnimi beneškimi uradi, z neznatnimi rezultati in morebitnim kaznovanjem najhujših krivcev. Značilni sklepi teh pritožb so bili tudi številni začasni administrativni ukrepi, ki pa so jih tako eni kot drugi le za kratko dobo tudi spoštovali, pravih (socialnih ali političnih) 'bojev' pa ni bilo (prim. Klen, 1977, 333).

Tako lahko ugotovimo, da so v beneških istrskih mestih sicer nastajala nasprotja med "stariimi" in "novimi" elitami, značilnimi za obdobje ob koncu 18. stoletja, da so le-ta potekala predvsem na ravni vprašanja zasedanja uradniških služb, ki so simbolizirale ter zagotavljale moč in oblast, vendar pa so bile za nove elite zanimive le najpomembnejše komunske uradniške službe, v Kopru konkretno mesto sindika, druge pa manj, saj bi jim omogočale manjši zaslužek in vpliv, kot pa njihova že utečena trgovinska dejavnost.

VIRI IN LITERATURA

AMSI = Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria. Poreč 1884 - .

APP = Pokrajinski arhiv Koper. Dodatek k staremu koprskemu občinskemu arhivu (Appendice all'Archivio antico municipale di Capodistria). Uredil F. Majer.

M/ = Označevanje arhivskih enot po Inventarju F. Majerja (1904); arhivsko gradivo dosegljivo na mikrofilmu v: Archivio di Stato di Trieste (Državni arhiv v Trstu). Antico archivio municipale di Capodistria (Stari koprski občinski arhiv).

Nobili (1770) = Stampa Nobili di Capodistria. Koper, 1700. Osrednja knjižnica Srečko Vilhar Koper, dok. št. D 10567.

Rel. = Relazioni dei Podestà e Capitani di Capodistria, v: AMSI, 6-8/1890-92, 10/1894, 13/1897.

SM = Senato Mare (1440-1797), v: AMSI, 7/1891, 9/1893, 11-17/1895-1901.

SSS = Archivio di Stato di Venezia (Državni arhiv v Benetkah). Magistrato de Scansadori alle Spese Superflue.

STKP = Statut Kopra; objava: Statut Koprškega komuna iz leta 1423 z dodatki do leta 1668 (Lo statuto del comune di Capodistria del 1423 con le aggiunte fino al 1668). Za objavo priredil L. Margetić, Pokrajinski arhiv Koper – Center za zgodovinske raziskave Rovinj, Koper-Rovinj, 1993.

Corbanese, G. G. (1987): Grande atlante storico-cronologico comparato da G. G. Corbanese. 2. Il Friuli, Trieste e l'Istria nel periodo veneziano. Udine.

Darovec, D. (1994): Notarjeva javna vera. Notarji in vicedomini v Kopru, Izoli in Piranu v obdobju Beneške republike. Knjižnica Annales 7. Koper, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.

Darovec, D. (1997): Beneška republika (1307

² V Kopru je poleg sloja ribičev v ribiški četrti živel še razmeroma številni sloj kmetov, t. i. *paolanov*, ki so vsak dan odhajali iz mesta obdelovati svoja zemljišča v mestni okolici; Julij Contarini je leta 1626 videl prihajati zvečer v mesto več kot 1.500 teh meščanov (napis na plošči vrat Muda). O družbenih segregacijah v istrskih mestih prim. Ivetić, 1997, za družbeno nasprotje med mestom in vasjo pa Gestrin, 1975a, 92 sq.

do 1797). V: Žontar, J. et al.: Priročnik za strokovno obdelavo arhivskega gradiva pravosodnih organov od srede 18. stoletja do leta 1991. Del I, Izbor zakonov in predpisov. Ljubljana, Arhiv Republike Slovenije, 85-98.

Darovec, D. (1999a): Odvzemi siromaku, daj bogatašu: Monte di Pietà v Kopru. *Acta Histriae*, 7. Koper, 479-494.

Darovec, D. (1999b): Vpliv množičnih smrti na gospodarsko in socialno podobo Istre skozi stoletja. V: Množične smrti na Slovenskem (Zbornik referatov). Ljubljana, Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 11-44.

Darovec, D. (2000a): Gospodarsko stanje v Beneški Istri 17. in 18. stoletja. *Zgodovinski časopis*, 54. Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Ljubljana, 49-67.

Darovec, D. (2000b): Sodstvo v Istri do leta 1809. V: Žontar, J. (ur.): *Pravo, zgodovina, arhivi. 1. Prispevki za zgodovino pravosodja*. Ljubljana, Arhiv Republike Slovenije, 123-138.

Darovec, D. (2001): Koprška škofija in Slovani od srednjega do novega veka. *Acta Histriae*, 9, 1. Koper.

Gestrin, F. (1975a): Trgovina slovenskih dežel z italijanskimi ob koncu srednjega veka in v 16. stoletju. *ZČ*, Ljubljana, 29, 1-2, 89-108.

Ivetić, E. (1997): La popolazione dell'Istria nell'età moderna. Lineamenti evolutivi. Rovinj, Centro di Ricerche Storiche.

Klen, D. (1977): Uvjeti i razvitak odnosa između pučana i građana u mletačkoj Istri. *Radovi Instituta za hrvatsku povijest*, Zagreb, 10, 305-334.

Majer, F. (1904): Inventario dell'Archivio antico municipale di Capodistria. Koper.

Pahor, M. (1972): Socialni boji v občini Piran od XV. do XVIII. stoletja. Ljubljana, Piran, Mladinska knjiga, Pomorski muzej "Sergej Mašera" Piran.

Ventura, A. (1964): Nobiltà e popolo nella società veneta del '400 e '500. Bari, Editori Laterza.

Venturini, D. (1903): Il vecchio "Maggior Consiglio" della città di Capodistria. *Pagine Istriane*, 5. Koper, 105-115.

Vodnik (1994): Guida Generale degli Archivi di Stato Italiani. IV. Archivio di Stato di Venezia (Državni arhiv v Benetkah). Rim.

SUMMARY

STRUCTURE OF THE KOPER ADMINISTRATION IN THE 18TH CENTURY

This contribution discusses the administrative structure of Koper in the 18th century, focussing primarily on comparisons with the medieval period, when neither Koper nor adjacent towns of the former Venetian Istria seemed to be exposed to any significant changes in their municipal administrations. Some differences can be observed in the numbers of nominated or elected civil servants, although the majority of the municipal administrative bodies established in the Middle Ages and methods of electing them continued more or less unchanged. Nevertheless, quite a number of administrative posts disappeared, some were remodelled or newly established, and some were merged, including the highest posts in the municipal administration. Most importantly, two new communal social institutions developed: *Fontik* and *Monte di Pietà*. Both chose their civil servants from the ranks of the municipal council members. According to the records of the Koper Great council, this contribution lists all the communal administrative services between 1786 and 1790. Against the background of the scramble for positions in the administration services in the 18th century Venetian towns of Istria, tensions rose between the "old" and the "new" elites. This was because these positions, particularly the status-related ones, symbolised and guaranteed power and authority. However, the new elites were solely and indisputably interested in the key communal administrative positions. In Koper, for example, they aspired to the position of the *sindik*. Other positions were less attractive to the new elites because they would have provided them lower revenue and less influence than their already established trading activities. The town nobility thus succeeded in retaining the privileges of their noble status through the perpetuation of the prestigious communal administrative positions, despite its repeatedly evidenced malversations.